

Baraka in barakarji

Ime naselja Javornik izvira od javorja, ki ga je bilo tam okoli mnogo. Začetki naselja segajo v leto 1403. Stanovanjske gradnje je bilo malo in še ta se je pojavila šele, ko je bilo južno od tovarniškega kompleksa zgrajeno naselje stanovanjskih hiš Borovlje. Naselje Borovlje kaže na dva tipa stavb. Gre za poceni delavske stavbe – kasarne, ki so bile zgrajene v 19. stoletju tudi na Javorniku, ter za stanovanjske hišice, zgrajene v glavnem v obdobju med obema svetovnjima vojnoma.

Baraka na Javorniku 12 je bila zgrajena leta 1919 za velike družine delavcev Kranjske industrijske družbe – KID. Stala je na mestu današnjega lokala Flamingo, še nedavno pa so tam živeli »barakarji«. Vse stavbe, v lasti KID in privatne hiše so bile do druge svetovne vojne označene z imenom naselja in ustrezno številko. Po vojni pa so posamezne ulice dobile imena. Tako je baraka dobila naslov Savska ulica 12. Bila je pritlična lesena zgradba. Imela je površino 468 kvadratnih metrov. V njej je bilo devet stanovanj s površino 52 kvadratnih metrov. Vsako stanovanje je imelo kuhinjo s shrambo in sobo. Tudi podi so bili iz lesenih desk. Baraka je bila ometana zunaj in znotraj. Vode v baraki ni bilo. Vodovod je bil zunaj na dvorišču, kjer je bilo betonsko korito in ena pipa za potrebe vseh devetih strank.

Naša družina je stanovala na Jesenicah. Ker pa nam je lastnik odpovedal, smo se preselili na Javornik k mizarju Andreju Potočniku. Ko je stari ata, ki je delal v železarni, šel v pokoj, je moral stanovanje v baraki izprazniti. Na prošnjo ga je dobil moj oče. To je bilo okoli leta 1937. Tako smo postali barakarji. Beseda barakarji pa ni bila žaljiva. S preselitvijo oziroma z našim prihodom med barakarje ni bilo težav, ker smo se z ljudmi že delno poznali, saj smo hodili na obisk k staremu očetu. V baraki so stanovale naslednje družine: (Tratnig), Intihar, Zorman, Slamnik, Valentar, Črv, Šmid, Kristan in Kelih. Ker je bilo stanovanje skromno, je bila stanarina samo 125 din (prej smo plačevali 250 din).

Poleg stanovanja je imela vsaka stranka še drvarnico in po dve stranki skupno stranišče »na štrbunk«, ki je bilo na koncu barake. Vsebina, ki se je nabrala preko leta, se je spomladi porabila na vrtu za gnojenje. Vsaki stranki je pripadal majhen vrt, na katerem smo pridelali razno zelenjavo, čebulo, solato in podobno. Oprema je bila skromna, le najbolj nujna, kajti prostore so zapolnile postelje.

Ker so bile vse družine številčne, so otroci spali tudi na tleh in na slamnjačah. Poleti je bilo še kar prijetno, pozimi pa je bil problem z ogrevanjem. V kuhinji je bil štedilnik. Ker soba ni bila ognjevarna, ni bila ogrevana. Nekaj drv in premoga smo kupili v tovarni. Prodajali so ga v Hrenovici. Večino drv pa smo nabrali v gozdu Mežakle. Ker nismo imeli kopalnice, smo se umivali v »lavorju« ali škafu, ob sobotah pa smo se šli kopat v k tovarniškem vratarju valjarne, kjer so bile kopalnice za družinske člane delavcev.

V stanovanju je bila elektrika le za razsvetljavo, ena 40 W žarnica v sobi in ena v kuhinji. Tla v kuhinji se je enkrat na teden ribalo. Perilo se je kuhalo v stanovanju. Ženske so perilo splakovale na koritu pred barako. Pozimi se je sušilo v kuhinji. Živež smo kupovali v tovarniški trgovini v Kašti, tudi na knjižico. Med vojno pa smo veliko hodili na kmete na »feht«, da smo lažje preživeli pomanjkanje.

Dnevi so potekali enolično, dokler ni prišla druga svetovna vojna. Spomnim se mobilizacije v starojugoslovansko vojsko. Fantje so odšli, pa so bili kmalu nazaj. Jugoslavija je kapitulirala in prišli so Nemci. Najprej so prišle dolge kolone italijanskih vojakov, ki so šli samo skozi Javornik. Nemci pa so ostali štiri leta in dogajalo se je mnogo težkih stvari. Izseljavanje družin, streljanje talcev na Koroški Beli, mobilizacija v nemško vojsko, odhodi v partizane itd.

Rad bi omenil velik delež in žrtve »barakarjev« v tej vojni. Največ je pretrpela družina Kelih. V partizanih so padli sinovi Oto, Evgen in Rajko, v partizanih je bil še Pavel, ki se je vrnil živ po koncu vojne, kakor tudi Milan, ki pa je bil mobiliziran v nemško vojsko. Tonček je bil v Dachauu, hčerko Maro pa je ustrelila Črna roka. Edi Kristan je bil mobiliziran v nemško vojsko in se ni vrnil. Šmidova Lado in Polda sta bila v partizanih in sta oba ostala živa, Dani pa je bil v Dachauu in je tudi preživel. Moj oče je bil v partizanih. Valentarjeva Slavko in Ciril sta bila mobilizirana v nemško vojsko. Ko je prišel Slavko na dopust, je šel v partizane namesto nazaj na rusko fronto. Ciril se je po koncu vojne vrnil iz angleškega ujetništva, Slavko pa iz partizanov. Tudi Zormanov Vinko je bil v partizanih in se je vrnil ranjen s kroglo v prsih, s katero je živel do konca življenja. Pavleničev ata je bil zaprt v Begunjah.

Po vojni so se začela graditi nova stanovanja in tako je naša baraka postala odveč in barakarji so jo začeli zapuščati. Prišel je njen konec z rušenjem v letih 1988 in 1989. Delavskim družinam je služila 70 let. V naši baraki je mladost preživljal tudi

Zdravko Slamnik, bolj znan kot pisatelj Pavle Zidar, ki je v mnogih delih opisal življenje na Javorniku, tudi v knjigi Barakarji. Moj zapis pa naj ohrani spomin na določeno obdobje, preživeto v baraki na Borovljah, in na vse barakarje.

Stanovanjska baraka na Borovljah ob savskem mostu na Javorniku pred drugo svetovno vojno in malo pred rušenjem (fototeka GMJ)

